

PERFORMATİFLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: DESTRÜKTİF PLASTİKİYET

Müge TEPEYURT*

ÖZ

Bu çalışma, Martin Heidegger ve Jacques Derrida'nın mevcudiyet metafiziği eleştirilerini kendi düşünce seyri için hareket noktası olarak belirleyen Catherine Malabou'nun plastikiyet kavramını odağına almaktadır. Malabou'ya göre; Heidegger'in destrüksiyonu sonrasında Derrida'nın dekonstrüksiyonu Batı düşüncesinde yerleşik "özne"yi metamorfoza, metafiziği ise transformasyona uğratar. Plastikiyet kavramı Malabou'nun metinlerinde öncelikli olarak beyin-beden birliğinin ve etkileşiminin organizmik yapısı içerisinde nöro-biyolojik snaptik haritalamaya özgü bir karaktere referans verir. Ancak kavram bunun ötesinde "özne"yi plastikiyete özne boyun eğen değil, kendi yaşam dünyası içinde bir tür kendine uygunluk ya da uygunsuzluk durumlarını ve varoluşa geldiği mekanları tekrar tekrar yeniden kurma gücüne sahip olur. Sonuçta plastik bir beden/meکان düşünce, iktidar rejimlerinin ya da Neoliberalizmin özneyi mülksüzleştirme pratiklerinin ve öznenin bu pratik içerisindeki performatifliğinin direnme imkanlarının yeniden düşünümüne de alan açar. Böylece meکانın/bedenin mevcudiyet metafiziğinden azade politik ontolojisi için yeni bir ufuk belirir.

Anahtar Kelimeler: Metafizik, Plastikiyet, Özne, Performatiflik, Mekan, Beden.

REVISITING OF PERFORMATIVITY: DESTRUCTIVE PLASTICITY

ABSTRACT

This study focuses on the Catherine Malabou's concept of plasticity, who determined the criticisms of the Metaphysics of presence -Martin Heidegger and Jacques Derrida- as the starting point for her thought. According to Malabou; Heidegger's destruction and then Derrida's deconstruction metamorphoses the "subject" established in Western thought and transforms metaphysics. In Malabou's texts, the concept of plasticity primarily refers to a character specific to neuro-biological synaptic mapping within the organismic structure of brain-body unity and interaction. However, the concept beyond this gives the opportunity to redefine the "subject" with its plasticity and borderline character. In this respect, the plastic subject is not submissive, but has the power to reconstruct a kind of self-conformity or inappropriateness in his life world and the places where he comes into being. Ultimately, the idea of a plastic body/space also opens up space for rethinking the possibilities of resisting regimes of power or the practices of Neoliberalism's expropriation of the subject and of the subject's performativity within this practice. Thus, a new horizon appears for the political ontology of space / body free from the metaphysics of presence.

Keywords: Metaphysics, Plasticity, Subject, Performativity, Space, Body.

* Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Felsefe Bölümü.

mugekocabozdogan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5320-9316

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2021 Bahar, sayı: 31, ss.: 543-560

Makalenin geliş tarihi: 08.02.2021

Makalenin kabul tarihi: 23.04.2021

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2021, issue: 31, pp.: 543-560

Submission Date: 8 February 2021

Approval Date: 23 April 2021

ISSN 2618-5784

Giriş

Mevcut olma/mevcudiyet, Batı metafiziğinden miras kalan arkaik anlamı ve kullanımıyla salt felsefi bir düşünöme değil, temel teşkil ettiğı siyasi/politik kavrayışları ve ontolojileri belirlemeyi ve onlara tesir etmeyi sürdürmektedir. Büyük ölçüde Derrida'nın adlandırmış olduğı "mevcudiyet metafiziğı" hem klasik ontolojinin sınırlarının ötesine geçmek için dekonstrüksiyona uğratılması gereken hem de uzantısı olduğı politik/toplumsal açmazlara çözüm bulmak amacıyla dönölmesi kaçınılmaz önvarsayımlara işaret eder. Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da temel bir görev olarak belirlediğı destrüksiyonu, Derrida'nın dekonstrüksiyonu, Levinas'ın başkalık etiğı farklı felsefi yöntem ve yaklaşımlara ait olsa da mevcudiyet metafiziğinin yerinden edilmesine, çözümlenmesine yönelik reflekslerdir. Hem logos-merkezli Batı düşüncesine kaynaklık etmesinden hem de Hristiyan-teolojik geleneğı beslemesinden sorumlu tutulan, aslen mevcudiyet metafiziğinin "*mevcudiyet*" üzerindeki hakimiyetidir. Bu *mevcudiyet* üzerindeki hayaletimsi, Derrida'nın bir tür mevcudiyetin geri dönüşü olarak yorumladığı ve politik, etik, dini mesiyанизmi besleyen aşkınsal iz (*trace*) olarak musallat olur. *Mülksüzleşme*'de Butler ile söyleşisinde Athanasiou'nun ifadelerinde yeniden ifade bulduğı şekliyle;

Eşitsiz dağıtılmış bir siyasi koşul olan bedensel maruz kalmada bir mevcut olma/olmama diyalektiğı işler. Mevcudiyeti üreten şey, onun kendi hayaletsi yokluklarının ya da yanlış tanınan mevcudiyetlerinin, ontolojik ufkunun sindiremediğı artıklarının, ona musallat olmasıdır." Bu geri dönen yerinden edilmiş, parçalanmış ya da engellenmiş bir tür bedensel mevcudiyetin dönüşüdür. Bu, belli bedenleri, benlikleri, yaşamları yokluk, silinme, hayaletsellik olarak kat eden mevcudiyet metafiziğidir. ¹

Mevcudiyet metafiziğini yerinden etme, yapıcı bir şekilde yıkma çabalarının ardında mevcudiyete karşı sonsuzca bir düşmanlık yatmaz. Aksine (imlediğı) insanın bedenli varoluşunu, öznelliğini yeniden inşa eden ve onu yeni toplumsal-siyasal koşullara her defasında yeniden yerleştiren mevcudiyetin, Malabou'nun ifadesiyle dekonstrüksiyon yolu ile *transformasyon* (dönüştürücü) özelliğinin ortaya çıkartılması şarttır. Malabou'nun plastikiyet kavramı, mevcudiyetin yeniden bir ele geçirilişi olarak, geleneksel ontolojik kategorizasyonlarının ve Batı metafiziğinin dekonstrüksiyonu -Heidegger ve Derrida üzerinden- için yeni bir dekonstrüksiyon fikri sunar. Plastikiyet

¹ Judith Butler & Athena Athanasiou, *Mülksüzleşme: Siyasaldaki Performatif*, (Çev. Başak Ertür), Metis Yayınları, İstanbul, 2017, s. 43.

ötekinin bende içerildiği ve beni sürekli metamorfoza uğratan, ben'e dahil bir öteki fikrinin dolaşımı için önemli bir düşünüm ufku açar. Bu akış ve arka plan göz önüne alındığında plastikiyet sahibi özne(l)lik kavrayışı Judith Butler'ın performatiflik kavramına etik düşüncenin dışında kalarak, etik çıkmazların ötesinde dönüştürücü bir katkı sağlar. Bu doğrultuda çalışmanın amacı mevcudiyetin musallat olmuş hayaletimsi düşünceden kurtuluşundan ve plastikiyet kavramından hareketle Neoliberal iktidar rejimlerinin hakimiyetindeki mekanın politik ontolojisinin yeniden kuruluş imkanını sorgulamaktır.

Mekânın Politik Ontolojisinin yeniden kuruluşu için Mevcudiyetin Destruksiyonu/Dekonstrüksiyonu

Mevcudiyet, en genel anlamda mekânsallığa, maddeselliğe ve metafizik düşüncenin ona atfettiği anlamda da bedensel olana iliştilmiş ya da bu anlamsal çerçeve ile karşılanmış bir kavramdır. Dekonstrüksiyon, bir anlamda Batı metafiziğinin yapıbozumsal eleştirisiyse mevcudiyetin imlediği mekânı, bedeni metafizik düşüncedeki yerleşikliğinden kurtarmanın da bir aracı olmak durumundadır. Bu varsayım sorgulaması, metafiziksel mekânın hangi siyasal koşulları, iktidar dinamikleri beslediğini ve de koruduğunu açığa çıkarmak için fırsat tanır.² Öte yandan tersi yönde düşünüldüğünde Foucaultcu anlamda öznenin maddeselliğinin kuruluşuna ve öznelliğine şekil veren iktidar mekanizmasının bu metafiziksel mekânı yarattığı ve olumsuz çağrışımıyla maddeselleştirdiğini de söylemek mümkündür. Bu noktada kaçınılması oldukça güç olan şey öznenin inşası/yeniden inşası söz konusu olduğunda bunu her seferinde kendine dönmek suretiyle bir tür mevcudiyetini olumlayarak yapıyor oluşudur. Öznenin tarihinden ya da mevcudiyetinden bağımsız bir izahını yapamıyor oluşumuz kolayca mevcudiyetinden söküp alınamayacak, bir tür onunla sarmalanmış olmasından kaynaklanır. Bu hususta inkarı ya da reddi mümkün olamayacak bu izahı ancak dönüştürmeye yönelik bir hareketle karşılamak mümkündür. Daha açık bir ifadeyle; öznenin müdahaleye ve sömürüye açık yanı olarak iktidar mekanizmalarının ve söylemlerinin hedefi haline gelen mevcudiyet alanının nasıl öznenin lehine ve onun failliğini olumlar biçimde dönüştürülebileceği üzerine düşünülmelidir. Gerek iktidarın ve söylemin kuşatması olarak ele alınsın gerekse Batı düşünce geleneğinin hakimiyetindeki iktidar mekanizmasının zemini olarak mekân/madde/beden - bir tür mevcudiyet alanı olarak ifadelendiriyorum- ile metafiziksel bir bağlamda karşılaşılar. Derrida'nın *Positions*'da ifade ettiği üzere dekonstrüksiyon alanında madde, tam da bu nedenle ilişkiye girdiği tüm karşı

² Judith Butler, *Bela Bedenler*, (Çev. Cüneyt Çakırlar & Zeynep Talay), Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 47.

konumlarla (madde/form, madde/ruh vb.) beraber yeniden düşünülmelidir. Bu “yeniden dönüş, pozitif anlamda bir yerinden etme, bir ihlali ortaya çıkarma işi”³ olduğu denli temelde zaman/zamansallık düşüncesinin çözümlenmesi/serimlenmesi yoluyla mevcudiyet ile zaman ilişkisini yeniden kurgular. Öte yandan bu, logos-merkezli düşünme tarzının izini taşıyan varlık düşüncesinin mevcudiyet formu üzerinden tanımlanışıyla üretilen evrensel bir form ve hakikat düşüncesinin -hem maddeyi hem dili ve hatta anlamı da bu ideale uygun tarzda belirleyen- sorgulanması anlamına da gelir. Nihayetinde beden/meکان/madde kavramlarının yer yer birbirlerinin yerini almalarının, eş deyişle kullanılmalarının sebebi budur. Tam da bu düşünme tarzı imledikleri şey dolayısıyla ve belirli bir hakikat formuyla belirlenmeleri sebebiyle onları hiyerarşik karşıtlıkların aynı tarafına yerleştirir. Bu bakımdan da Heidegger’in *Varlık ve Zaman*’da asli öneme sahip destruksiyonu sonrasında ise Derrida’nın -Heidegger’in pozisyonuna yönelik- dekonstrüksiyonu varolan yerleşik bir kurgunun alt üst edilişi olarak düşünülebilir. Malabou da bu düşünceye paralel istikamette, bu iki filozofun -daha çok Derrida başta olmak üzere- zamansallığa yaklaşımını zamanın meکان açması ya da zamanın mekansallığı olarak metafiziksel bağlamdan koparmaya yönelik hareket kabiliyeti kazandırıyor oluşları sebebiyle kendi düşünce seyri içerisinde olumlar.⁴ Bahsi geçen filozofların Batı metafiziğini aşındırmaya yönelik açtıkları hareket alanı özellikle mekansallığa, maddeye dair düşüncede kırılma noktası yaratır. Dolayısıyla bedenin/meکانın dönüştürücü ve üretici gücünü bulması mevcudiyetin bir nevi yeniden ele geçirilişle beraber düşünülmelidir.

Mevcudiyet metafiziği insan bilincinin varlığı dolayumsuz bir şekilde deneyimlemesi ve böylece hakikatin bilince verili olduğu anlamına gelir. Bilince tanınan ayrıcalık gerçekte mevcut olana tanınan bir ayrıcalıktır.⁵ Mevcut olan ile mevcut-olmaklık arasında yani “şimdi” ile “burada” arasında kabul edilen özdeşlik Derrida’ya göre bir ve aynılıkta kabul edilen mevcudiyet ile karşılaşır. Felsefe tarihindeki metafiziğin transformasyonu, tam da Heidegger düşüncesinde ontik-ontolojik farkta mevcudiyetin yeniden anlamlandırması yoluyla *différance*’ta ortaya çıkar. Bu *différance* Batı dilinde varolan-varlık arasındaki ayrımın kendini gösterir ve de mevcudiyetin bir çeşit ertelenişini ifade eder. ⁶ Mevcudiyetin ötelenişi ile -metafizik düşüncede yok olan iz- bir iz olarak -mevcudiyeti önceler bir tarzda- yazma eylemini belirler öyle ki bu yazma eylemi de tüm dilsel işaret alanının üzerini örter. Mevcudiyet artık dilsel bir dolayımından geçmeden anlamlandırılmaz. Böylece ontik-ontolojik ayrım

³ Jacques Derrida, *Positions*, The University of Chicago Press, Chicago, 1981, s. 65.

⁴ Clayton Crockett, Foreword, *Placticity at the Dusk of Writing: Dialectic, Destruction, Decontruction*, Columbia University Press, Newyork, 2010, s.xxii.

⁵ Jacques Derrida, *Différance*, (Çev. Önay Sözer), Toplum Bilim, 1999, 10, s.56.

⁶ Jacques Derrida, *Positions*, s.10.

olarak *différance* Batı dilinin içinde belirlenemez olur bunu mevcudiyet ile arasına mesafe koyarak yapar. Yazı daima bir terketmeye işaret eder, sonrasında ise bu yolla izlere tercümanlık eder.⁷ Konuşmada olduğu gibi bir konuşan mevcudiyetini gerektirmez yazı. Ancak bu izler, belli bir tarzda belirlenmemiş ve tamamlanmamışlığa işaret ettiğinden Malabou için plastikiyet içindeki yazının transformasyonunu da içerir. Yazı, mekan açma (spacing) ve zamansallaştırma (temporization) potansiyalini taşımak bakımından plastikiyet içinde bir transformasyona sahiptir. Ancak onun mevcudiyetle bağını koparan ve bir nevi bu potansiyalin gerçekleşmesinin imkanı izin hareketidir. Bu hareket, mevcudiyeti -ona tekabül eden ve bir uyuşum içinde olduğu düşünülen- kendisine indirgenemeyecek şekilde ayırır, konuşma eyleminde olanın aksine. Bu uyuşmama yazının formuna tekabül eder, izin hareketi ise bu formu önceleyen mevcudiyetten öncesine dayanır. Bir diğer ifadeyle metafizik bir düşünceyle belirlenmemiş olduğundan ya da yeniden inşa edilebilir ve bir dönüşüm potansiyalini içinde barındırması bakımından oluşum içindeki bir forma işaret eder, felsefe tarihinde klasik anlamda belirlenmiş formdan daha birincil olan bir forma.⁸ Bradotti, Derrida'nın dilsel paradigmasını postyapısalcılığın materyalistik bir başarısızlığı olarak bedenlerin maddeselliğinin bir katılaşması olarak görse de plastikiyet kavramı bu paradigmayı yumuşatmış ve dekonstrüksiyon ile biyolojik maddeselliliği ilişkilendirmiştir.⁹ Plastikiyeti ilkin yazının bir diğer modifikasyonu olarak okuyan Malabou, bu kavramı bir yeniden-yazma eylemi olarak düşünür. Derrida'nın dekonstrüksiyonu da yazma eylemindeki ayırımın dönüşümünün plastikiyeti ile genişletilmiş olur. Bunun yanı sıra Derrida'nın yarattığı paradigma değişimi mevcudiyet metafiziğini temel alan logos-merkezli konuşmanın yerine yazıyı yerleştirerek zamansallaştırma hareketinin mevcudiyet ile olan bağını kesintiye uğratmanın bir yolunu verir.

Postyapısalcı paradigmanın tartışmalı başarısından ziyade mevcudiyet metafiziğinde ertelenen zamansallığı ve mekânsallığı yeniden ortaya çıkaran çözümlenmelerinin değeri göz önünde bulundurulmalıdır. Derrida'nın yazma eylemine dönüşü logos-merkezli düşüncedeki konuşan özneye bir sırt çevirme olarak okunacak olursa yazma eylemi çerçevesinde zamansallığın mekan yaratmasının ne anlama geldiği anlaşılabilir. Konuşan özne figürü konuşur, mevcudiyeti kendisinin yapar, kendiliğini dışarıda varoluşa getirir ve de isimlendirme veya konuşma eylemi onun tanımlama/isimlendirme yoluyla

⁷ Clayton Crockett, *Deconstructive Plasticity: Malabou's Biological Materialism. Derrida After the End of Writing: Political Theology and New Materialism*, Fordham University Press, Newyork, 2018, s.111.

⁸ Catherine Malabou, *Placticity at the Dusk of Writing: Dialectic, Destruction, Deconstruction*, Columbia University Press, Newyork, 2010, s.12.

⁹ Clayton Crockett, *Derrida After the End of Writing: Political Theology and New Materialism*, s.9.

ontolojik bir etki edinmesini sağlar. Butler, *Of Grammatology*'nin önsözünde bu dilsel güce sahip özne figürünün olmadığını varsayalım der ve ekler; eğer yazı mekânsal ise, artık mevcudiyet ya da hakikatin zamansal yayılımı olarak anlaşılabilir.¹⁰ Ses merkezli düşünce varlık ve anlam alanını konuşma ve mevcudiyet üzerinden yürütemez olur, kesintiye uğrar. Kendinde bir yıkıcı güce sahip bu hareket dilin genel formunu, tanımını dönüştürme işini üstlenir. Hem belirlenmiş bir formu olumsuzlama (annihilation) kapasitesine sahip hem de üretici bir vaat olarak mekansallaştırma hareketi tam da bu nedenle Malabou'nun plastikiyet kavramına can veren önemli hareket noktasıdır.

Bununla beraber -Derrida'nın mekansallaştırma hareketine zemin oluşturan- Heidegger'in varlık düşüncesindeki ontik-ontolojik farkın yanı sıra onun tüm varlık düşüncesine has ve düşüncesini kuşatan destrüksiyon, plastikiyet kavramını tam anlamıyla bir olgunluğa ulaştırır. Destrüksiyonu bu denli önemli kılan varlık ile olan ilişkiyi transformasyona, düşünmeyi metamorfoza, metafiziği ise destrüksiyona uğratmasıdır. Heidegger'e göre açıkça destrüksiyonun işi, "Varlık'ın anlam ve hakikatinin varolana indirgenmesiyle mevcudiyete indirgenmiş olan metafizik anlayışın zemininin temporalite sorunsalı doğrultusunda açığa çıkarılması işidir". Ona göre Aristoteles'ten bu yana metafizik varlık yorumu, varlığın anlamını "ousia" olarak ele alırken; varolanların varlığını "mevcut bulunma" olarak ontolojik-temporal bakımdan belirlemiştir.¹¹ Heidegger, bu düşüncesine *Kant ve Metafizik Problemi*'nde de Aristoteles'in varlık düşüncesi ile bağlantısı içinde yer verir. Aristoteles'ten bu yana felsefe dilinde "essentia"nın (*Essence*) "ne olmaklık" anlamında şeyin şeyliğinin keşfedilmesinin imkanı olarak ifade bulduğunu söyleyerek mevcudiyet probleminin altını bir kez daha çizer. "Essentia hakiki olanın (*Essent*) yalnızca bir yönünü oluştururken bir diğer yönü de "existentia"dır. Ancak hakiki olanın ne olmaklığı onun eidosunun haber verdiği bir görünüş (apperance) olarak kabul edildiğinde hakiki olan/hakikat *idea* halini alır".¹² Bunun zorunlu bir sonucu olarak "ne olmaklık" "ne ise o olmaklık" olarak anlaşıldığından hakiki olan bir *existentia* olarak belirir. Hakikatin *existentia* dan temellendirilişi *essence* ini bir diğer ifadeyle gerçekliğin olanaklılığını diğer bir ifadeyle varolanların varlık minvalini örter. Oysa geri çekilmiş, üstü örtülmüş Varlık'a dair düşünüm daima zaman kavrayışıyla doğrudan ilişkili ve ona ilişiktir. Böylesi bir varlık tasavvuru -Batı metafizik geleneğinde kabul gördüğü anlamda- varlık anlayışını tarih dışı bir

¹⁰ Judith Butler, Introduction by Judith Butler, *Of Grammatology*, Johns Hopkins University, Baltimore, 2016, s.29.

¹¹ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (Çev. Kaan H. Ökten), Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s.52.

¹² Martin Heidegger, *Kant and the Problem of Metaphysics*, (Çev. James S. Churchill), Indiana University Press, Bloomington, 1965, s.231. (Çeviri yazarın kendisine aittir.)

forma oturtur. ¹³ Heidegger'in düşüncesinin Batılı şeması içinde değil bunun yerine varlığın kendisi, tarihi ile ilişkisi üzerine düşündüğünü söylemek mümkündür. *Varlık ve Zaman*'daki varlık analizini bir varolan olarak Dasein'in varlığından başlatır. Zamansallık olarak Dasein kendine bir tür hareket alanı açar, kendine mekan-açmayı mesafe kaldırma ile tesis eder.¹⁴ Mekansallık zamansal bir olanak koşulu tarafından kuşatılır. Bu şu anlama gelir; maddesel olarak el-altında-olanla mevcut olanın yakınlaşması. "Zamansallığı yoluyla, açtığı ufukta fiilen kendine açtığı mekanı bir mekan olarak beraberinde taşıyarak *hareket-mekani** yaratır." Heidegger'in varlık düşüncesinde zamanın mekansallaştırması bu anlama gelir.

Derrida'da transformatif dekonstrüksiyon ve yazı, Heidegger'de ise destrüksiyon ve mekansallaştırma/mekan açan zamansallık mekânın politik ontolojisine giden yolda bu yolu açarken geleneğin tahrip edilmesi ve de formun, mekânın basmakalıp belirlenmiş haline direnmesi bakımından bir transformasyonu niteler. Malabou'yu işte plastikiyet düşüncesinde yazıdan sonra pek çok plastikiyetin olasılığına inandıran da bu transformasyon kapasitesidir. Bu sebeple varlığın/formun yıkıcı (destrüktive) plastikiyetini düşünmek dekonstrüksiyonun mirasına saygılı bir şekilde yazının da ötesinde düşünmek demektir. Bu açıdan mekânın politik ontolojisinin "ontolojik plastikiyet" düşüncesinden hareketle tesisi, mevcudiyeti yeniden ele geçirme iddiası taşır.

Değişimin Üçlüsü (*Change-Transformation-Metamorphosis*) ve Plastikiyet

Malabou, Heidegger düşüncesinde varlığa has (ontolojik) bir plastikiyetten bahseder. Heidegger'in düşüncesinde Varlığı göçebe ve metamorfik yapı ile işaretleyen Malabou onun yarattığı bu kırılmayı formun yeniden icat edilişi olarak okur. Varolan ve varlık arasındaki ayrım, Derridacı bir aporia olarak okunabileceği gibi aynı zamanda geçirgen, plastik bir sınır ve dinamik bir ayrımdır. Bu bakımdan Heidegger değişimi/dönüşümü, hem

¹³ A.g.e. s.51.

¹⁴ A.g.e. s. 543.

* "Dasein kelimesinin tam anlamıyla mekan işgal eder. Bir uzay parçasında yer alan bedensel cisim olarak mevcut-olan değildir. Dasein zaten varolmak suretiyle kendine bir hareket-mekani açmış olmaktadır." (Varlık ve Zaman, s. 543) Burada söz konusu olan mekan, zamandan çıkarsanan ve empirik bir temsil değildir, ontik bir tespittir. Uzanımlı bir nesneden farklı olarak Dasein mekânsaldır. Varolmak suretiyle bir hareket mekani açabiliyor oluşu mekansallığından temellenmektedir bu da zamansallık zemininde mümkün olagelmektedir. Şu halde hareket-mekânının varlığın eksistansiyal temellendirmesi anlamında zamansallığında mümkün olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Dasein'in varlığının anlamı bizzat zamansallıktır ve de mekansallaştırma, mekan açan da budur.

metafiziğin bir transformasyonu hem de öznenin metamorfozu olması bakımından ontolojik plastikiyeti Malabou'nun değişimin üçlüsü (*Change-Transformation-Metamorphosis*) ile tesis eder.¹⁵ Varlık düşüncesi ile plastikiyet kavramı arasındaki ilişki öznenin metamorfozu gibi iddialı bir noktaya temas eder. Çünkü metamorfoz düşüncesi nihayetinde öznelliğin yeniden inşası, ötekinin beni dönüştürme gücü ve *performatiflikle** yakın temas içindedir.

Dasein'ın eksistansiyal analitiği en başından insan-öznesinin bir "*animale rationale*" olarak ele alınmasına mesafe alır. Ancak bunun ötesinde yarattığı zamansal metamorfoz ile aşkın olanın bir transformasyonunu da gerçekleştirir, dışarıda açılacak metafiziksel anlamda bir özün başkalığından söz edilemez artık.¹⁶ Böylece metamorfoz içeri ve dışarı, kendilik ve ötelik arasındaki yeniden düzenlemeye işaret eder. Malabou plastikiyet kavramını Heidegger'in çok nadiren de olsa kendiliğiyle mesafelenme anlamında kullandığını ifade eder.¹⁷ Plastikiyet bu anlamıyla kendi ile arasına yeniden hesaplamak ya da yeniden form vermek için boşluk koymaktır. Bu benliğin izini taşıyan ve göçebe bir mesafelenmedir. Ancak Heidegger düşüncesinde ontolojik bir plastikiyet kavramından söz etmek mümkün değildir. Bu ancak *Art and Space* metninden yola çıkarak kurulabilecek bir bağlantıdır. Fiziksel-teknolojik alanın plastik mekanı imlediği bu metninde plastik mekan, metafizik geleneğin yönettiği bir modifikasyondur. Dolayısıyla insan, belli bir açıklıkla burayı temizlemek suretiyle saf bir ontolojik mekan kurabilir.¹⁸ Plastikiyet ontolojik bir anlama sahip olmasa dahi insanın kendiyi mesafelenerek yeni bir mekansallık açması bir başka plastikiyetin doğumuna sebebiyet verir. Dışarısının, aşkın olanın reddi yalnızca Dasein'ın olgusu ve gerçekliğini değil varlık sorusunu tümünden karakterize eder.

Metafiziğin form ya da idea düşüncesi genel olarak varlığın değişmezliği, özün katı bir belirlenimidir. Destruksiyon bu anlamda varlık ve zaman ilişkisine yeni bir hareket getirirken dekonstrüksiyon özel olarak Derrida lineer zaman düzleminden çıkmış (*spacing of time*), kesişmeyen anlardaki zamansallık formlarını çoğaltarak ve onların çoğulluğu anlamında zaman anlayışını mevcudiyet metafiziği üreten ya da ona kaynaklık eden ne varsa onun ötesine esnetir ve genişletir. Bu şu anlama gelir: "şimdi" olarak

¹⁵ Catherine Malabou, *The Heidegger Change*, Sunny Press, Newyork, 2011, s.123.

¹⁶ Catherine Malabou, *Placticity at the Dusk of Writing: Dialectic, Destruction, Deconstruction*, s. 41.

* Performatiflik; kimliği oluşturan cinsel, etnik, kültürel eylemlerin yalnızca söylem bazında değil öznenin her türlü edimselliğinde yineleyici ve atıfsal olarak ortaya konulmasıdır. Bu kavram, Judith Butler'ın performatifliğine referansla metnin ilerisinde tartışmaya açılacaktır.

¹⁷ A.g.e. s.27.

¹⁸ Martin Heidegger, *Art and Space*, s.5.

(<https://pdflibrary.files.wordpress.com/2008/02/art-and-space.pdf>)

telaffuz edilen an'ın söylenmesi ve düşünülmesi arasındaki farkın hatırlanması. Şimdiden söz etmek, şimdinin düşünülmesinin ardında kalan geçmiş zamandaki tortunun düşünülmesidir. Ancak bu fark, bu tortu unutulduğunda bir uyuşma ve tekabüliyet varsayılmış olur. Şimdi/burada görünüşe gelen ile referansı arasındaki (yani düşünülen) aynılık şimdinin düşünülmesi ve söylenmesi arasındaki bir aynılıktır. Mevcudiyeti yaratan bu unutmadır. Kesişmeyen anlardaki zamansallık formları işte bu anlamda zamanın mekan açması yoluyla çoğalabilir ve mevcudiyetin bir aynılık olarak sürmesinin önüne geçebilir.

Plastikiyet kavramı tam da mevcudiyetin bir aynılık olarak sürmesinin önüne geçmek için hem Varlık düşüncesini hem de özneyi dönüştüren bu iki kurucu damardan beslenir. Malabou'nun biyolojik materyalizmine göre zamansallığın mekanlaştırması beynin zamanı bedende cisimleştirmesiyle gerçekleşir. Bir hayli materyalistik olan bu düşünceye önyargılı yaklaşımdan önce *Beynimizle Ne Yapmalıyız?*' da ifade ettiği şekliyle beden ve beynin bir organizma olarak kavrandığı ve kavranması gerektiğine dair vurguyu hatırlamak önemlidir.¹⁹ Bununla beraber bu mekansallaştırma hareketinin mekanı olarak beden beyin ile dahil olduğu bu organizmadaki kurucu rolü de unutulmamalıdır. Burada beden Malabou'nun düşünce seyrinde henüz fiziki, metaryalistik anlamda bu kurucu şemanın serimlenmesi için kullanılmaktadır.

551

Malabou, öncelikle plastikiyeti motor şema olarak beynin snaptik bir haritalamasından yola çıkarak sınırlandırıcı ve enerjik bir kavram olarak öne sürmektedir. Beyinsel organizasyonu yeniden tanımlamak için başvurulan bu kavramın esneklikten farkını ortaya koymak onun düşünce seyrinin en kritik noktasını oluşturur. Esneklik ve plastikiyeti halihazırda her gün karşımıza çıkan ve kullandığımız maddelerin/materyallerin maddesel özellikleri üzerinden açıklar. Sonrasında bu iki kavramı özne kavrayışı özelinde yeniden kurgular. Esnekliği, sınırsız bir uysallık fikri (dayatılma) ile ifade ederken plastikiyeti biçiminin bozulmasına direnebilen bir yumuşaklık olarak ele alır. En basit anlamda bir cismin üzerine kuvvet uygulandığında kolayca uyum sağlayıp şekli değişiyorsa ve kuvvet ortadan kalktığında da eski haline dönüyorsa bu o cismin değişime uyum sağlayabilme özelliği yani esneklik olarak ifade edilir. Oysa plastikiyette belli bir güç uygulandıktan sonra eski biçimine dönemeyen cisim biçim değişikliklerinin izini ve belleğini taşır. Aynı zamanda plastikiyet belli bir sınıra kadar dayanma gücü gösteren kuvvetli bir patlayıcı güç de taşır.²⁰ Bu iki kavram arasındaki ayırıcı özellikler sınıra sahip

¹⁹ Catherine Malabou, *Beynimizle Ne Yapmalıyız?*, (Çev. Selim Karlıtekin), İstanbul, Küre Yayınları, 2018, s.8.

²⁰ A.g.e. s.10.

olma ve bu sınır aşıldığında patlayıcı gücün açığa çıkması ile belleğe sahip olmaktır.

Plastikiyet, bu şartlar altında düşünüldüğünde teorik olarak formun şekil alması ile formun kendisinin dekonstrüksiyonu arasında yer alır. Formun dekonstrüksiyonu ise oluşum sürecinin asli bir unsuru haline gelir. Form yıkılan, yeniden inşa edilebilen, dönüştürülebilen yani oluşum içinde olandır. Bedene, mekana, forma değiştirilemez özelliğini kaybettiren plastikiyetin yıkıcı doğasıdır. Plastik belli bir noktaya kadar esneyebilen, belli bir sınıra ulaştıktan sonra daha fazla sıkıştırılamayacak maddesel bir karaktere sahiptir. Buradan hareketle mefamorfoz, transformasyon kapasitesiyle formu, mekanı ve özneyi dönüştürerek halihazırda özneyi plastik bir özne olarak kabul eden, aşkın olmanın reddine rağmen üretici vaadi ile etik bir sorumluluğu da meydana getirme potansiyalini taşır. Ancak plastik özneyi ve plastikiyetin bir tür etik vaadini dillendirmek, yeni bir mekan ontoloji politikasını kurmak için tek başına yeterli değildir. Bununla beraber plastikiyeti, "Bireyin, bir yandan kendisini aslen kendisine veya esas biçimine iliştiiren; diğer yandan ise, tüm kimliklerin içinde bulunduğu boşluğa kendisini fırlatmasını veya tüm sert ve sabit belirlenim terk etmesini sağlayan şeyle kurduğu ilişki." ²¹ olarak tanımlamak kendini yeniden biçimlendirme yetisinin farkında bir özne açığa vurmaktır. Tam da kendini bu boşluğa fırlatma yetisiyle donanımlı özne eylemliliğini ve edimselliğini performatif olarak icra edebilen öznedir. Bu dolayısıyla öznellikler arasından yükselen politik birlikte varoluş bilincinin de habercisidir. Toplumsal mekânın bir tür mevcudiyete saplanmadan ancak yine de tam anlamıyla materyalistik plastikiyet kavramından hareketle kurulabilmesinin imkanı performatiflik kavramının plastik özne üzerinden okunmasında yatar.

Mekânın Ontolojik Politikası ve Performatiflik

Butler, *Bela Bedenler*'de maddeselliğe dair özellikle beden maddeselliğine dair şu soruları dile getirir;

Maddesellik bir tür kültürün inşa sürecini üstlenen, inşa sürecinden dışlanmış, insanın içinden ve üzerinden işlediği bir alan veya yüzey midir? Bunun, insanın aksi takdirde işleyemeyeceği, imkan tanıyıcı ve kurucu bir dışlama olduğu söylenebilir mi? İnşa edilmemiş bu maddeselliğin alanında ne yer alır? Bu alanın insanın dışarıya ya da

²¹ A.g.e. s.102.

altı olarak biçimlendirilişinde ne tür inşa mekanizmaları gizlenmektedir? .²²

Bu sorular ışığında maddeselliğe geri dönüş klasik anlamda maddeselliğin felsefe tarihi içindeki yerine geri dönmek değildir. Ancak postyapısal düşüncede dekonstrüksiyonun ya da Malabou'nun biyolojik materyalizminin maddesel olana geri dönüşü "*maddenin tekrarlanan bir dizi ihlal aracılığıyla kurulduğunu anlamak*" bakımından önemlidir.²³ Buna ek olarak plastik bir maddenin karakterinden yola çıkarak yeni bir maddesellik tanımlamak da bir tür boşluk olarak toplumsal mekan yaratmayı imlemez. Foucault'nun *Başka Mekanlara Dair* başlıklı konferans metninde belirttiği gibi mekan, artık homojen, boş bir mekan değil aksine şeffaf, karanlık, akışkan, uçucu gibi pek çok niteliklere kendinde sahip olan bir mekandır. İçine bireylerin, şeylerin yerleştirilebileceği bir boşluk olarak kavranamaz.²⁴ Malabou'nun işaret ettiği üzere Kapitalizm ruhu ya da Neoliberal iktidar sistemleri bu toplumsal mekanları şekillendirmeyi hedefler, bunu da toplumsal bir mekan olarak bedenün mevcudiyeti üzerinden gerçekleştirir. Mevcudiyet metafiziğinin eleştirisi, bir altını oyma işini yerine getirerek toplumsal mekanı/bedeni katı bir form olmaktan kurtarır. Ancak toplumsal mekan/beden aynı zamanda bu düşünce sisteminin beslediği iktidar mekanizması (ya da tam tersi paradoksal bir durum) ile ilişkisi içinde belirlenmiş, tanımlanmış ve onun hakimiyeti altındadır da. Dolayısıyla mevcudiyetin yarattığı çoklu imkanların daha baştan iktidar mekanizması içerisinde yer aldığını kabul etmek gerekir ve de iktidar tarafından belli mevkileştirme, kurumsallaştırma pratiklerinde ele geçebilir olduğunu da. Dahası belki de yeni mekansallık iktidarın kurgusudur ve kontrol edebilmek adına yarattığı sınırlardır. Tam da bu sebeple ontolojik çözümleme politik olan ile ilişkide okunmalıdır. Mekanın politik ontolojisini yapmak demek toplumsal mekanın yeniden şekillendirilebilirliğini, plastikiyetini bir potansiyel olarak anlamak demektir.

Mekan, Foucault'nun da söylediği gibi ilişkiler ağı olarak kavranmalıdır.²⁵ Bu ilişkiler ağı olarak betimlenen mekan, temsil ettiği bir ilişki bütününe erteleyebilen, bir bakımdan diğer mekanlarla ilişkidir. Bu yanıyla neoliberal sistemlerin iktidar mekanizmalarının da dikkatini çeker. Toplumsal mekan/beden mülksüzleştirilmenin mesken tuttuğu yerdir. Bir diğer ifadeyle mülksüzleşme özneliğinin, hayatta kalmanın ve yaşanabilirliğin şartlarını

²² Judith Butler, *Bela Bedenler*, s.45.

²³ A.g.e. s.46.

²⁴ Michel Foucault, *Başka Mekanlara Dair*, (Çev. Işık Ergüden), *Özne ve İktidar*, (Der. Ferda Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 294.

²⁵ A.g.e. s.295.

belirleyen normatif ve normalleştirici şiddet tarafından dayatılan koşulların toplumsal mekan/beden üzerinde işlemektedir.²⁶ Foucault, “günümüzün kaygısı zamandan ziyade artık mekandır” derken buna işaret eder.²⁷

Derrida'nın bir tür yazı-söz karşıtlığı üzerinden söz-merkezli metafizik düşünceyi eleştirisi tükenmiş bir mekanı ve sabitlenmiş bir mekanın açığa çıkarılmasıdır. Bu mekan arayışı yazma eyleminde son bulur. Oysa beden toplumsal bir mekan olarak dil yoluyla verilir, aynı zamanda dili açığa çıkararak da bilme-kabiliyeti içinde bedendir. Zaman bedende somutlaşarak plastik bir mekan açar. Bu mekan, ilişkiseldir, akıl/beden ikiliğinden beslenmez. Dil, bu bakımdan bedenin figüratif sürdürülüşüdür, performatif bir karaktere sahiptir.²⁸ Bununla beraber bedenin güce karşı direnişi güçten düşürme ve onun imhasını amaçlar. Bu direnme de mekanın kurulu rejimlerinde bir kırılmayı gerektirir. Asıl soru bu direniş potansiyelinin ve de bu kırılmanın mekanda nasıl gerçekleşeceği sorusudur.

Mekan bir ilişkiler ağını imliyorsa o halde bu ilişkiler ağını oluşturan öğeler olarak öznelliklerin farklı şekillerde vücut bulmalarının imkan zemini olarak da düşünülebilmelidir. Dil, beden ya da Derridacı anlamda yazı dolayısıyla açılan mekanın plastikiyetinden bahsedebiliyorsak arkasında bu mekan açma edimini gerçekleştiren daha doğrusu performe eden de plastik bir özne figürü vardır. Ancak Malabou'nun “plastik özne”si bu hususta doğru anlaşılmalıdır; plastik özne klasik “özne” formülasyonunu kabul etmeyen, bir metamorfozdur. Metnin önceki bölümlerine referansla biyolojik materyalizm, burada öznenin transformasyonu için asli bir unsur olarak işler. Ancak, plastikiyet salt olumlu anlamda plastik öznenin lehine bir karakter taşımaz. Bu onun plastikiyetinin hem potansiyel gücünü hem de zayıflığını ifade eder. Bir yandan esnek oluşundan öte yandan ise elastik maddelerde bulunmayan bir sınıra sahip oluşundan kaynaklanır bu çifte olanağı. ²⁹Plastikiyet kavramının açtığı ufuk bununla sınırlı değildir. Bunun yanısıra plastikiyet, Heideggerci anlamına yakın bir biçimde teknolojik-fiziksel bir alan olarak manipüle edilebilen dolayısıyla kaçınılması gereken bir sferi imleyebilir. Bu anlamda neoliberalizmin, kapitalizmin yahut bu -izm'lerin hakim olduğu iktidar rejimleri ve ideolojilerinin doğallaştırılmasını da ifade edebilir. Ancak Malabou biçiminin bozulmasına direnebilen bir yumuşaklık yani plastikiyet kavramı ile sınırsız uysallık anlamındaki *esneklik* (flexibility) arasına bir ayırım koyarak plastikiyet niteliğini bir bakıma özneye tahsis eder. Ancak akabinde uyarır; esnekliğin bir tür icadı, plastikiyetin iktidar rejim ve tarzlarından soyutlandığı anlamına

²⁶ Athena Athanasiou, *Mülksüzleşme: Siyasaldaki Performatif*, s.30.

²⁷ Michel Foucault, *Başka Mekanlara Dair, Özne ve İktidar*, s.293.

²⁸ Judith Butler, *Senses of the Subject*, Fordham University Press, Newyork, 2015, s.21-22

²⁹ Catherine Malabou, *Beynimizle Ne Yapmalıyız?*, s.10.

gelmez, aksine her an karşı çıktığı sistem tarafından kuşatılma riskini taşır.³⁰ Tam da bu, plastikiyet kavramına performatif bir karakter kazandırır. Çünkü plastik öznenin sınırının ihlali yıkım veya ölümdür ama en başta özneliliğinin bir yıkımıdır, tahribidir. Belli bir tür öznelilik tarzının mülksüzleştirilmesinin sonucudur bu yıkım ve ölüm. Ancak burada olumsuz anlamıyla mülksüzleşmeden bahsetmek, ve bu pratiklerin olası yıkıcı tezhürlerini ele almak hem teorik hem de pratik anlamda herhangi bir çözüme götürmez. Aksine mülksüzleştirmenin paradoksal bir biçimde işlediğini hatırlamak önemlidir. Bir öznenin toplumsal düzlemde idrak edilebilir normlara ters ya da onun dışında varoluş göstermesi, bir tür kimliği sahiplenmesi ve iktidar matrislerin dışında kalması anlamını taşıırken öte yandan özne ve tabi olduğu iktidar rejimleri ile eş zamanlı kurulumun bir süreç olduğunu da gösterir. Butler ile Athanasiou'nun söyleşinde vurgulandığı üzere; mülksüzleştirme özneyi toplumsal pratikler düşünülüğünde ötekiye ve onun yaralanabilirliklerine yöneltir.³¹ Toplumsal mekanın ilişkisel olması ve de mülksüzleştirme pratiklerinin işleyişi aslında toplumsal bedenleri bir tür karşılıklı bağımlı varlıklar olarak kurduğu anlamına da gelir. Dolayısıyla mekanın kurulu rejimlerine direnme imkanı yine onun sunduğu birlikte varoluş imkanlarından doğmaktadır. Siyasal önceden kurgulanamayacak olan gelecekteki anlamlara açık tutmak, performatif bir aşırılığa ve topyekünleştirilmeye direnen bir alan açmaktır.³² Kendini biçimlendirme yetisine sahip plastik özne performatifliğini bu anlamda toplumsal bir mekan açarak ve her ediminde kendisini yeniden yıkıp yeniden kurarak icra eder. Bunu yaparken bir tür izi ve toplumsal belleği beraberinde taşır. Taşıdığı toplumsal bellek bir tür unutmamadır. Mülksüzleştirilme karşısında plastik öznenin en büyük kozu patlayıcı özelliği ve mülksüzleştirme pratiklerinin zaten her seferinde başkalarını da içeriyor olmasıdır.

Plastikiyet enerjik, sınır koyucu ve aynı zamanda patlayıcı gücü ile normalleştirilmiş iktidar matrisleri içinde eyleme imkanına ışık tutar. Biyopolitik yönetimselliğe has iktidar/özne ilişkisinde de bir tür kendiliği yeniden icat etmek, plastik öznenin eleştirel ve performatif olarak kendisini kurusuyla yakından ilişkilidir. Bir yönetim iktidarına karşı, iktidar, özne ve hakikat ilişkilerini reddetmeyi, çözmeyi veya altüst etmeyi denemek böylece pratik bir direniş tavrı haline gelebilir.³³ Dahası mekanı plastik, ilişkisel olarak düşünmek öteki ile ilişkiyi ve varsayılan etik ilişkinin katı formunu da aşındırır. Derrida'nın dekonstrüktif düşüncesi metafizik temelli bir etik kavrayışı

³⁰ A.g.e. s.15.

³¹ Judith Butler & Athena Athanasiou, *Mülksüzleşme: Siyasaldaki Performatif*, s.29.

³² A.g.e. s.153.

³³ Daniele Lorenzini & Arnold I. Davidson, Giriş, (Çev. Murat Erşen), *Eleştiri Nedir? Kendilik Kültürü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2020, s.18.

sorunsallaştırırken, izi, öteki ile ilişki ile bağlantısında düşünür. Bu noktada ötekinin, yokluk halindeki tekinsiz varlığından arta kalan izi, ötekinin mevcut olan yokluğudur. Ancak bu iz, bir şekilde mevcudiyete gelememiş ya da mevcudiyetinden arta kalan ontolojik bir artıktır.³⁴ Bu aşkınsal iz aslına bakılırsa ötekinin bedensel mevcudiyetidir. Mülksüzleştirilmiş, normatif tanınma matrisinin dışında kalmış, yerinden edilmiş öznelliklerin, bu “yerinde bedenlerin” mevcudiyetidir. Neoliberalizmin, iktidarın, sömürgeci mantığın durmadan kat ettiği ve de mülksüzleşmiş öznellikler üreten mantığı tam da bu mevcudiyet metafiziğini yeniden yaratma gücünden türer. Tersine de geçerli olacak şekilde; mülksüzleşme, kimlikleri, bedenleri, öznelliklere içkin mevcudiyet metafiziğini yeniden üretmektedir. Mülksüzleştirme, kimlikleri, öznellikleri ve önceden tasarlanabilen her şeyi hem ontolojik hem de politik olarak belirleme gücüdür. Hayaletimsi izler kendilerini performatiflik içinde görünüşe getirirken Derrida’ya göre bu görünüş kamusal ve özel alan arasında bir sınırdır ve bu sınırdır politikleşir. Ancak bu politik olanın fenomenolojisi ile görünüşe gelen izi, ne ölümlü ne de yaşamla ilgilidir.³⁵ Mülksüzleştirme de ontolojik ve politik olanın benzer bir tarzda içeri boşaltarak indirgenmiş bir kategori olarak, her şeyi ontolojik ya da politik kılar. Dolayısıyla öncelikle mevcudiyetin yeniden ele geçirilişi yani mekânın ve zamanın bir şekilde korunması sonrasında bunun ontoloji politikasının yapılması gereklidir. Malabou bu Batı metafiziği ve mesiyani geleneği temellendiren aşkınsal olanın izini tümünden reddetmekte bulur çözümünü. Bir dışarı olarak bir başka insana, ölüme bir başkılığa açılma düşüncesini benimseyen her türlü etik düşüncenin reddidir de bu. Destruktif plastikiyetin üretici vaadi etik bir sorumluluğu meydana getirir ancak aşkın olanı ve hatta aşkın olanın izini reddederek.³⁶ İnsan varoluşu gereği doğumuyla beraber hep zaten diğer varoluş tarzlarıyla içe içedir ve onlarla birlikte hayatını sürer, var olur. İnsanın “varlık”ı da değişen formlardan başka bir şey değildir ve dünya-içinde-varolurken diğer insan varoluşlarıyla sürekli ve kaçınılmaz olarak metamorfoza uğrar. Bu metamorfoz onun tüm varlık tarzını ve olgusallığını etkiler, dönüştürür. Bu düşünce bir öteki olarak aşkın olanı dışlar. Plastik özne, hem esneyebilen hem sınırları olan dahası sürekli olarak kendisine eleştirel kalarak kendiliğini dönüştüren bir öznellik ve bu dönüşüm sürecine öteki zaten hep dahildir. Sınırlarına kadar eğilip bükülen ancak bu olurken dahi eğilip bükülme esnasında uğradığı dönüşüm ile uyumluluğu/uyumsuzluğunun farkındadır da. Dahası sahip olduğu toplumsal, mekansal bellekten ve uyumsuzluğundan beslenerek mülksüzleştirmeye yönelik zorlu şartlarda performatif gücünün farkında

³⁴ Athena Athanasiou, *Mülksüzleşme: Siyasaldaki Performatif*, s.43.

³⁵ Jacques Derrida, *Specters of Marx*, Routledge Classics, Newyork, 2016, s. 63.

³⁶ Clayton Crockett, Derrida and New Materialism. *Derrida After the End of Writing: Political Theology and New Materialism*, s.116.

olandır. Gerek bedenli varoluşu ile bir dolayım içinde dili bir enstrüman olarak kullanarak gerek yazınsal bir metinde açtığı mekânsal boyut ile gerekse de yalnızca mevcudiyet göstererek performatif olarak hep plastik bir mekan yaratır. Mekanın ontoloji politiği, özneliği bir oluşum, sürekli olarak yeniden inşa edilebilir plastik bir mekan olarak imler. Öznenin açtığı mekansallık, iktidar mekanizmalarının hem ontolojik hem politik konumlandırmalarına direnir.

Son Söz

Butler'ın ifadesiyle;

Beden, asla ontolojik bir modda var olmaz. Beden, tarihe, güce, prekariteye maruz kalır. Bu maruziyet, onun açıklığına bir anlamda dünyaya açık olmasına, savunmasızlığına, kırılmalığa açık olabilirliğine (*vulnerability*) işaret etmektedir. Neoliberalizm siyasal bir kırım için sorumlulaştırma hareketini hedef olarak belirlediği bu kırılmalığa sahip popülasyona yönelir.³⁷

Bu alıntı üzerinden şuna işaret etmek önemli görünüyor; iktidar matrisini işleten ve onun sürekliliğini sağlayan hukuk ve normlar halihazırda işaret edildiği yerinde bulunmayanları tanıma matrisinin dışında tutar. Böyle yapar ki her türlü iktidar eliyle gerçekleşecek haklardan mahrum etme ya da şiddet edimini meşru bir gerekçeye dayandırabilsin. Bu bir sorumlulaştırma hareketidir. Bunu çeşitli aygıt ve yöntemlerle gerçekleştirir. Kırılmalığık nosyonu bu anlamda iki tarzda işler; biri popülasyonu hedef gösterme, bir diğeri ise onu koruma üzerinden. Sistematik olarak aynı iktidar rasyonelitesine aittir bu iki pratik de. Her iki pratik de iktidarın mülksüzleştirme hareketidir. Örneğin toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlara yönelik aşırı koruyucu birtakım uygulamaların (yalnızca kadınların kullanımına serbest belediye otobüsü ya da alanlar uygulaması) tam da onları hapsedici, özgürleştirmekten ziyade alıkoyucu nitelik taşıdığını görmezden gelemeyiz. Bu, belirli norm ve davranış kalıplarına göre hareket edildiğinde yalnızca bu şartla korunacaklarını varsayar. Koruma üzerinden gerçekleşen bu gibi uygulamaların dışında hareket edildiğinde de hukuki bir öznelik olarak tanınmayacaklarının açık göstergesidir. Diğer bir mülksüzleştirme pratiği ise hedef gösterme üzerinden hareket eder. Bu da yakın tarihli bir örnek olarak LGBTQI+ bireylere karşı yöneltilen nefret söyleminin dillendirmesinde sarsıcı ve dramatik olarak

³⁷ Judith Butler, *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*, Harvard University Press, London, 2015, s. 144. (Çeviri yazarın kendisine aittir.)

görmek mümkündür. Bir sonuç olarak homofobik şiddet eylemleri dolaylı yoldan iktidarın hedef gösterici söylem ve kimlik siyasetinden kaynaklanır ve açıkça belirlenir. Bu tip hareketler iktidar gücünün beden ve mekan üzerindeki biyopolitikası olarak işlerken ölüm yerine yaşam pratiklerindeki sınırlama, tahakkümünü hedef alır. Bu hususta plastik mekanın/öznenin bedensel varoluşunun performatif gücü bu yaralanabilirliğin bağrında ortaya çıkar. Bedeni mevcudiyet metafiziğinin hegemonyasından kurtaran, ona bir doğa atfetmeyen, sabit bir forma oturtmayan teorik yaklaşım bu varoluşun eylemselliğini de mekânsal çoğulluğunu da pratik olarak kurmaya taliptir. Unutulmaması gereken tek bir mekânsal boyut yoktur, direniş noktaları bu plastik mekanların olabildiğince çoğaltılması yolu ile iktidar mekanizmaları içinde yarıklar açarak ilerler.

KAYNAKÇA

- Butler, Judith, *Bela Bedenler*, (Çev. Cüneyt Çakırlar & Zeynep Talay), Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Butler, Judith, *Senses of the Subject*, Fordham University Press, Newyork, 2015.
- Butler, Judith, *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*, Harvard University Press, London, 2015.
- Butler, Judith, Introduction by Judith Butler, *Of Grammatology*, (Çev. Gayatri C. Spivak), Johns Hopkins University, Baltimore, 2016.
- Butler, Judith & Athanasiou, Athena, *Mülksüzleşme: Siyasaldaki Performatif*. Metis Yayınları, İstanbul, 2017.
- Crockett, Clayton, Foreword. *Placticity at the Dusk of Writing: Dialectic, Destruction, Deconstruction*, (Çev. Carolyn Shread), Columbia University Press, Newyork, 2010.
- Crockett, Clayton, Deconstructive Plasticity: Malabou's Biological Materialism. *Derrida After the End of Writing: Political Theology and New Materialism*. Fordham University Press, Newyork, 2018.
- Crockett, Clayton, Derrida and New Materialism. *Derrida After the End of Writing: Political Theology and New Materialism*. Fordham University Press, Newyork, 2018.
- Derrida, Jacques, *Positions*, (Çev. Alan Bass), The University of Chicago Press, Newyork, 1981.
- Derrida, Jacques, *Différance*, (Çev. Önay Sözer), Toplum Bilim/ Jacques Derrida Özel Sayısı, 1999, 10, s.49-63.
- Derrida, Jacques, *Specters of Marx*, (Çev. Peggy Kamuf), Routledge Classics, Newyork, 2016.
- Foucault, Michel, *Başka Mekanlara Dair*, (Çev. Işık Ergüden), *Özne ve İktidar*, (Der. Işık Ergüden & Tuncay Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.
- Heidegger, Martin, *Varlık ve Zaman*, (Çev. Kaan H. Ökten), Alfa Yayınları, İstanbul, 2018.
- Heidegger, Martin, *Kant and the Problem of Metaphysics*, (Çev. James S. Churchill), Indiana University Press, Bloomington, 1965.
- Lorenzini, Daniele & Davidson, Arnold, Giriş, *Eleştiri Nedir? Kendilik Kültürü*, (Çev. Murat Erşen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, İstanbul, 2020.
- Malabou, Catherine, *Placticity at the Dusk of Writing: Dialectic, Destruction, Deconstruction*, (Çev. C. Shread), Columbia University Press, Newyork, 2010.
- Malabou, Catherine, *The Heidegger Change*, (Çev. P. Skafish), Sunny Press, Newyork, 2011.
- Malabou, Catherine, *Beynimizle Ne Yapmalıyız?*, (Çev. Semih Karlitekin), Küre Yayınları, İstanbul, 2018.

Performatifliği Yeniden Düşünmek: Destruktif Plastikiyet
Müge TEPEYURT

İnternet Kaynakları

Heidegger, Martin, Art and Space, *On Being and Space on Heidegger's Thinking*, (Çev. C. H. Seibert), 1969. (Eserin çevirisi çevirmenin doktora tezine dahil olduğundan yayın tarihi Heidegger'in metninin yayın tarihi olarak gösterilmiştir.)

(<https://pdflibrary.files.wordpress.com/2008/02/art-and-space.pdf>)